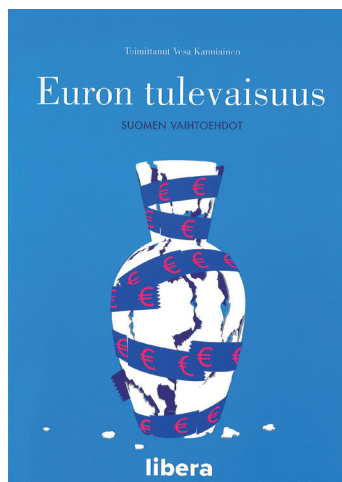

JUHA JOKELA, MARKKU KOTILAINEN, TEIJA TIILIKAINEN JA VESA VIHRIÄLÄ: EU:n suunta. Kuinka tiivis liitto? Helsinki: ETLA Sarja B261 ja UPI Raportti 39, 2014. 153 s.

VESA KANNIAINEN (toim.): Euron tulevaisuus. Suomen vaihtoehdot. Helsinki: Libera, 2014. 166 s

PEHMEÄÄ JA KOVAA EUROKRITIIKKIÄ

Viime keväänä julkaistiin kahden eri tutkijaryhmän kirjat euron ja EU:n tulevaisuudesta. Keskustelu niistä näyttää jo hiipuneen, mutta ne kannattaa nostaa uudelleen esiin, sillä sen verran tärkeitä asioita Suomenkin tulevaisuuden kannalta ne käsittelevät.

Kirjoilla on sekä merkittäviä eroja että joitakin yhtäläisyyksiä. Professori Vesa Kannianen vetämän EuroThinkTankin (12 hengen ryhmän) työskentely ”Euron tulevaisuus”-kirjan eteen kesti vain kaksi ja puoli kuukautta, kun taas Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen ja Ulkopoliittisen instituutin kirja on loppuraportti paljon pidemmästä ja laajemmasta ”EU kriisin jälkeen”-projektista. Tästä huolimatta ”Euron tulevaisuus”-kirja osoittaa paljon laajempaa lukeneisuutta, mutta molemmissa raporteissa on myös sivuutettu kosolti relevanttia kriittistä kirjallisuutta.

Kummassakin kirjassa hahmotetaan kolme perusvaihetta rahaliiton tulevasa kehityksessä: pankkiunioni, fiskaaliunioni ja liittovaltio. Näkemykset näistä vaiheista ovat kuitenkin erilaiset.

PANKKIUNIONI EI OLEVAKAALLA POHJALLA

Pankkiunionissa rahaliittoa täydennetään jäsenmaiden yhteisellä pankkivalvonnalla, kriisintarkkailumekanismeilla ja talletussuojajärjestelmällä. Näistä kaksi ensimmäistä on päätetty toteuttaa, mutta kolmannelta ei ole päästy sopuun. Samaan tapaan kuin Sixten Korkman viime vuonna ilmestyneessä kirjassaan¹ ETLA/UIPI pitää pankkiunionia rahaliiton todennäköisimpänä ja pitkäaikaisena vaiheena. Sen toteuttaminen on poliittisesti varsin helppoa, koska EU:n perussopimuksia ja toimivallan jakoa ei tarvitse muuttaa. Toisaalta kirjoittajat näyttävät luottavan siihen, että euroalue toipuu kohtuullisen vakaasti kriisistään eikä suuria paineita rahaliiton tiivistämiseen ilmene. Epäselväksi jää, miksi kirjoittajat

ovat näin luottavaisia – ja ehkä he eivät olekaan, koska kirja sisältää huomattavan paljon erilaisia varauksia ja toisaalta-toisaalta-pähkäilyjä.

Korkmanin tavoin ETLA/UIPI sivuuttaa optimaalisen valuutta-alueen teorian, jonka pohjalta ekonomistit ovat tavallisesti arvioineet rahaliiton elinkelpoisuutta. Sen mukaan maiden kannattaa muodostaa rahaliitto, jos ne eivät kohtaa erilaisia maakohtaisia taloudellisia häiriöitä, tai jos niitä tulee, niin ne voivat turvautua ainakin yhteen kolmesta sopeutumismekanismista: palkat joustavat, tapahtuu muuttoa työn perässä maasta toiseen tai maiden välillä on mahdollista tehdä tulonsiirtoja. ETLA/UIPI kyllä toteaa rahaliiton edelleen poikkeavan optimaalisesta valuutta-alueesta, mutta miksi se sitten kuvittelee sen olevan elinkelpoinen?

EuroThinkTank sen sijaan lähtee vahvasti optimaalisten valuutta-alueiden teoriasta ja korostaa moneen kertaan sitä, että rahaliitto voi edellyttää tuskaista sisäistä devalvaatiota, so. palkkojen alenemista. Koska euroalueen työmarkkinat eivät jousta, on joko luovuttava eurosta tai pystytettävä tulonsiirtomekanismi, joka merkitsee liittovaltiota. Mukana on myös ristiriitaista analyysia: yhtäältä pidetään palkkajäykkyyttä suurena ongelmana, toisaalta pelätään deflaatiota, jos ne joustavat.

Vastoin ETLA/UIPI:n näkemystä EuroThinkTank perustelee, miksi pankkiunioni ei voi muodostua rahaliiton vakaaksi tilaksi. Kirjassa on todella hyvää analyysia valtioiden ja pankkien välisistä yhteyksistä ja pankkikriisistä. Ei ole näyttöä siitä, että ylikansallinen pankki-valvoja suoriutuisi tehtävästään paremmin kuin kansallinen viranomainen. Epäterveitä kytkentöjä – kuten valvojan altistumista valvottavien näkemyksille ja joidenkin ns. sankaripankkien suosimista – esiintyy myös kansainvälisten valvon-

taviranomaisten ja pankkien välillä. Sen sijaan kansallisen valvonnan etu on siinä, että on ainakin periaatteessa mahdollista, etteivät kaikki kansalliset valvojat tee samoja virheitä samaan aikaan.

Pankkiunionin olisi tarkoitus toteuttaa aiempaa enemmän sijoittajavastuuta, so. heikosti menestyvien pankkien omistajien olisi itse kannettava tappioriskit. EuroThinkTank kuitenkin toteaa, että todellista sijoittajavastuuta ei ole tähän mennessä haluttu toteuttaa, eikä siitä ole jatkossakaan mitään varmuutta. Sen toteuttaminen riippuu pienen päättäjäjoukon kulloisestakin harkinnasta. He ovat virkamiehiä ja yhteiskunnallisen keskustelun ja vaikuttamisen ulottumattomissa. Viranomaisten päätösten maksumiehiksi joutuvat kuitenkin jäsenmaiden veronmaksajat, mikä merkitsee yhteisvastuun lisääntymistä. Pankkiunioni luo tarkoituksella paineita integraation syventämiseksi. Tällainen liittovaltion läpivieminen pienen päätöksen vähitellen on epädemokraattista ja perussopimuksen vastaista.

FISKAALIUNIONI VIE KOHTI LIITTOVALTIOTA

Rahaliiton toisessa kehitysvaiheessa, fiskaaliunionissa yhteisvastuu lisääntyy. EuroThinkTankin mukaan jo pankkiunioni ajaa siihen, kun taas ETLA/UPI näkee sen edellyttävän euroalueen ajautumista uuteen akuuttiin kriisiin. Yhteisvastuun edellyttämiä päätöksiä voi olla vaikea tehdä, joten on turvaututtava hallitustenvälisiin sopimuksiin ja määränemistöpäätöksiin. EuroThinkTank näkee fiskaaliunionin siirtävän finanssipolitiikan demokraattisen kontrollin ulkopuolelle.

Kirjojen käsitykset liittovaltiosta eroavat selvästi. ETLA/UPI pitää liittovaltiota poliittisesti epätodennäköisenä. Liittovaltiokehitys – tai rahaliiton ainakin osittainen hajoaminen – voisi tulla kyseeseen ainoastaan siinä tapauksessa, että fiskaaliunioni epäonnistuu ja vuosi- en 2011–2012 eurokriisi uusiutuu.

EuroThinkTank sen sijaan näkee fiskaaliunionin perustamisen vain väli- vaiheena, jonka jälkeen aloitetaan varsinaisen liittovaltion synnyttäminen. Euroalueella on vain kaksi stabiilia vaihtoehtoa: liittovaltio tai paluu kansallisiin valuuttoihin. Heikon liittovaltion vaihe saattaa kestää yhtä pitkään kuin nykyi-

nen rahaliitto, mutta se jää todennäköisesti vain välivaiheeksi, koska paraneva taloustilanne johtaa vähitellen heikkoon taloudenpitoon osassa jäsenmaita, ja myös isot velkataakat heikentävät sen pysyvyyttä. Maiden käyttäytymiseen voidaan yrittää vaikuttaa erilaisilla sanktioilla, mutta ne eivät kestä, jos maiden edut joutuvat vaaraan.

Liittovaltion heikko versio ei juuri poikkeaisi fiskaaliunionista, mutta vahvassa versiossa poliittinen unioni ulottuisi lähes kaikkialle niin, että jäsenmaiden asema siinä muistuttaisi lähinnä kuntien asemaa nyky-Suomessa. Vaikka EuroThinkTank sijoittaakin vahvan liittovaltion kaukaiseen tulevaisuuteen, se ei pohdi lähemmin sen edellyttämän EU:n perussopimuksen muuttamisen epätodennäköisyyttä.

EuroThinkTankin mukaan rahaliitto todennäköisesti etenee pienen yksittäispäätöksen kohti liittovaltiota ilman, että Suomen poliittiset päättäjät ymmärtävät kokonaisuutta. Suomea ei kuunnella näitä suunnitelmia toteutettaessa. Myös ETLA/UPI näkee liittovaltion Suomelle vastenmieliseksi vaihtoehdoksi, koska se joutuisi nettomaksajaksi ja keskeisen viiteryhmän maat – Ruotsi, Tanska ja Iso-Britannia – jäisivät ulkopuolelle ja Suomi menettäisi siten vaikutusmahdollisuksiinsa.

SUOMEN VALINTA

Kirjat eroavat arvioissaan, mitä Suomen kannattaisi valita, jos kehitys on johtamassa liittovaltioon. Yksi vaihtoehto olisi euron liittämisjäsenyys eli ”peesaus”: Suomi pidättäytyisi allekirjoittamasta uusia, liittovaltioon tähtääviä sopimuksia. ETLA/UPI:n mielestä tämänkin vaihtoehto olisi hyvin ongelmallinen, koska Suomi menettäisi vaikutusmahdollisuuksiinsa. EuroThinkTankille tämä sen sijaan olisi aivan toimiva vaihtoehto. Toteamatta tosin jää, että yhden jäsenmaan jääminen liittämisjäseneksi johtaa hallitustenvälisiin sopimuksiin eikä perussopimuksen muutoksiin.

Mikäli Suomen kilpailukyky ei saataisi palautettua ilman valuuttakurssimuutosta, olisi ETLA/UPI valmis harkitsemaan irtaantumista eurosta. Kirjoittajat tosin ovat hyvin huolissaan siitä, että Suomi jättäytyisi rahaliiton ytimen ulkopuolelle ja etäännyisi erityisesti Sak-

sasta. EuroThinkTank puolestaan ei näe tässä ongelmaa, vaan se selittää, miten Saksa käyttää rahaliittoa kyseenalaisesti hyödykseen.

Euroalueen kiristyspolitiikan käsittely jättää molemmissa kirjoissa toivomisen varaa. EuroThinkTank ei ota sitä lainkaan esille. ETLA/UPI kuittaa rahaliitossa harjoitetun politiikan lyhyesti ja arvioi euroalueen finanssipolitiikan kireyttä vain suhteessa Yhdysvaltoihin, jossa se on myös jarruttanut talouskasvua merkittävästi. Kirjan arvio, että Saksan 80 prosentin velkasuhde rajoittaisi elvytysvaraa, joutuu myös outoon valoon, kun tutkimustieto on, ettei tällaista ylärajaa voida määrittää, ja yhä useammilta tahoilta tulee elvytysvaatimuksia Saksalle.

EuroThinkTank esittää rohkean laskelman rahaliiton aiheuttamasta 10 prosentin hyvinvointitappiosta verrattuna siihen, että eurokriisi seuraamuksineen ja politiikkatoimenpiteineen olisi edennyt samalla tavalla kuin USA:n finanssikriisi. Teknisesti kiistanalainen laskelma ei kata rahaliiton aiheuttamia mahdollisia tappioita finanssikriisiä edeltävältä ajalta. Toinen uskalias arvio kirjassa on, että rahaliitto olisi mahdollista purkaa hallitusti. Keskeinen ongelma siinä on pääomapako uuden valuutan devalvoitumisodotusten vuoksi. EuroThinkTankin mielestä vuotamisriski ei ole suuri, koska markka olisi tasapainossa euron suhteen eron jälkeen. Tämä ei voi pitää paikkaansa, sillä juuri devalvoitumisen takiahan ero eurosta toteutetaan, ja toisaalla kirjassa puhutaankin 7 prosentin devalvoitumisesta. Nykytietämyksen valossa se taitaa olla liian pieni Suomen kustannuskilpailukyyn korjaamiseksi.

Keskustelua vaihtoehtoista ei voi torjua sillä, että eroaminen rahaliitosta olisi hankalaa, koska milloin tahansa Suomi voi kieltäytyä hyväksymästä uusia päätöksiä. Jos kysytään kansalaisilta, haluavatko he pitää euron, vastaus on suurella enemmistöllä kyllä. Mutta entä jos kysytään: ”Kumman haluat säilyttää, euron vai Suomen itsenäisyyden?” Myös tällaisten suurten kysymysten pohdintaan nämä kirjat antavat hyviä aineksia.

Viite

1 ”Valuutta vailla valtiota”, jonka arvioin tämän lehden numerossa 4/2013.